

Посмітна В. В.

Київський факультет

Національної академії Національної гвардії України

КОМУНІКАТИВНІ СПОСОБИ ПРОТИДІЇ СИЛОВИХ СТРУКТУР ВИКЛИКАМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті порушено проблему комунікативної протидії силових структур викликам інформаційної війни. Визначено основні напрями та комунікативні способи протидії силовиків у сучасній інформаційній боротьбі, відповідно до особливостей військового дискурсу та завдань службово-бойової діяльності. Обґрунтовано необхідність співпраці силових структур із мас-медіа, виявлено ефективні комунікативні стратегії такої взаємодії з урахуванням потенційних загроз деструктивного мовного впливу з боку засобів масової інформації. Актуальність дослідження зумовлена стрімким зростанням можливостей мас-медіа та викликами інформаційної агресії.

Як основні способи протидії викликам інформаційної війни в аспекті діяльності силових структур визначено: застосування комунікативної стратегії взаємодії у спілкуванні із засобами масової інформації; регулярне оприлюднення інформації про службово-бойову діяльність силовиків, спрямування зусиль на формування громадської підтримки та довіри; застосування стратегій формування позитивного іміджу захисника та силових структур за допомогою регулярних повідомлень про героїчні вчинки силовиків і факти допомоги громадянам; своєчасне реагування на гучні події, пов'язані з діяльністю силових структур, оперативне надання коментарів; уважність та обережність у наведенні фактів і формулюванні узагальнень; просвітницька діяльність із метою підвищення рівня безпеки громадян; чітке визначення меж дозволеного/недозволеного для публікування в засобах масової інформації; обґрунтування неможливості оприлюднення певної інформації інтересами національної безпеки; готовність до незручних, провокативних запитань із боку представників засобів масової інформації.

Аналіз способів комунікативної протидії силових структур інформаційній агресії дозволяє стверджувати, що ефективність такої протидії залежить від активного та відповідального підходу силовиків до комунікативної взаємодії із суспільством через мас-медіа. Співпраця зі ЗМІ – це можливість надати суспільству достовірну, збалансовану, актуальну інформацію про свою діяльність, і надати її в такому обсязі, щоб це не загрожувало національній безпеці. Комунікативна взаємодія силових структур із мас-медіа із просвітницькою метою розглядається як перспектива дослідження.

Ключові слова: інформаційна війна, дискурс мас-медіа, військовий дискурс, комунікативна протидія, комунікативна стратегія, мовний вплив.

Постановка проблеми. Стрімке зростання рівня інформатизації суспільства в умовах воєнного конфлікту спричиняє зростання загрози інформаційної агресії. У зв'язку з цим виникає проблема пошуку ефективних способів протидії негативному інформаційному впливу. Особливо небезпечним в інформаційній війні є застосування мас-медійних комунікативних можливостей проти силових структур. І українські захисники сьогодні виявились утягнутими не тільки у відкрите збройне протистояння, а й у протистояння інформаційне. Тому силовим структурам сьогодні важливо вміти ефективно протидіяти викликам інформаційної агресії мас-медіа, як іноземних, так і деяких вітчизняних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційна агресія сьогодні активно досліджується науковцями. Вивчаються цілі та можливості інформаційної війни, рівень і характер небезпеки, аналізуються засоби здійснення інформаційної агресії в сучасному медіапросторі [1; 2; 4; 5; 12; 13; 14 тощо]. В умовах інформаційної війни особливої уваги дослідників потребує комунікативна протидія силових структур деструктивному впливу мас-медіа. Комунікативні можливості в діяльності українських силових структур досліджуються сьогодні в таких аспектах: особливості військового дискурсу, види мовного впливу та комунікативні стратегії в діяльності силовиків і в галузевих засобах масової інформації (далі – ЗМІ) [6; 8; 9; 10; 11 тощо].

Проте комунікативні способи протидії інформаційній агресії поки що недостатньо досліджені.

Зважаючи на виклики інформаційної війни, необхідно визначити дієві комунікативні способи протидії силових структур інформаційній агресії.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення ефективних комунікативних способів протидії силових структур в інформаційній війні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні зростає публічність силових структур, а отже, збільшується потреба в їх ефективній комунікації із громадськістю. Мас-медіа відіграють важливу роль у визначенні позиції громадян – позитивної чи негативної – щодо військових структур і правоохоронних органів. На думку представників Центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF, Женева), безвідповідальна журналістика може відіграти основну роль у розпалюванні конфліктів у суспільстві. Журналістські репортажі можуть бути неретельно перевірені, ґрунтуватись на сумнівних свідченнях, що може значно нашкодити іміджу силових структур, небережні характеристики здатні спричинити ворожечу в суспільстві [6, с. 29]. Крім того, журналісту, який не володіє (й не може володіти) тим обсягом інформації, який дозволяє всебічно і глибоко зрозуміти ситуацію, пов'язану з діяльністю сектора безпеки [6, с. 30]. А в умовах інформаційної війни недостатньо виважена інформація чи недостатньо коректне формулювання можуть стати предметом маніпулювання ворожих ЗМІ [6, с. 33]. Науковці наголошують на небезпеці інформаційної агресії, оскільки вона на підсвідомому рівні готує підґрунтя для розв'язання справжньої війни [4, с. 13].

У визначенні оптимальних комунікативних способів протидії викликам інформаційної війни важливо враховувати основні цілі та комунікативні можливості мас-медіа. Основними комунікативними цілями мас-медіа визначаються такі: формування громадської думки, поширення певних ідей; оприлюднення важливої інформації; контролювання влади та держструктур, відстоювання прав громадян [10, с. 124]. Звертаємо увагу на комунікативні можливості мас-медіа: швидкість поширення інформації; висвітлення суб'єктивних думок; популяризування певних ідей; здійснення впливу на будь-яку ситуацію; здатність упливати на емоційну сферу [там само].

На основі визначених цілей та можливостей мас-медіа, а також з урахуванням потенційної інформаційної загрози визначимо шляхи комунікативної протидії інформаційній агресії в аспекті діяльності силових структур. Зважаючи на виклики інфор-

маційної війни та з метою громадської підтримки, необхідно пояснювати населенню, чим займаються українські військовики й чому це важливо. Основну роль у цьому відіграють галузеві ЗМІ [11]. Проте в інформаційній боротьбі доцільно використовувати передусім ті канали зв'язку, якими користується переважна більшість громадян, а не тільки військові та правоохоронні видання.

Передусім важливо визначити основну комунікативну стратегію у спілкуванні зі ЗМІ як стратегію взаємодії і спрямовувати зусилля на формування громадської підтримки та довіри. Водночас необхідно зважати на цілі діяльності мас-медіа та право журналістів на отримання інформації, але враховувати й різний рівень відповідальності представників ЗМІ і представників силових структур за оприлюднення інформації.

Доцільно використовувати співпрацю зі ЗМІ для регулярного надання інформації, яка відображає виконання типових службово-бойових завдань, щоденну діяльність силовиків. Самі ЗМІ цікавляться передусім сенсаціями, а все типове, характерне, усе, що відтворює реальний стан справ, зазвичай залишається поза увагою мас-медіа, а отже, читачам і глядачам не вдасться відтворити реальний образ військового або правоохоронця. А оскільки ЗМІ цікавить здебільшого негативна інформація, то існує небезпека, що за допомогою самих тільки сенсаційно-негативних повідомлень мас-медіа змодельюють такий образ українського силовика, який не відповідатиме образу *захисника* в етнічній картині світу, а також сформує негативне враження про силові структури України загалом.

Для того, щоб ЗМІ зацікавились інформацією про типові події з життя силовиків, доцільно застосовувати стратегію зацікавлення – не випускати яскравих деталей, наводити конкретні факти з особистого життя силовиків, пов'язувати описувані події з перспективами суспільного розвитку, виявляти проблеми, спільні для всіх українців, і закликати громадян до спільного пошуку рішень. Представлена таким чином інформація не тільки сприятиме зацікавленню мас-медіа в її оприлюдненні, а й допомагатиме формувати позитивний образ захисника як *свого*, з такими самими проблемами і прагненнями, як в усіх громадян.

Дуже важливо регулярно розміщувати в різних виданнях, на інтернет-сторінках повідомлення про героїчні вчинки військових і правоохоронців під час виконання службово-бойових завдань, про затримання правопорушників, про численні факти допомоги громадянам у складних ситуаціях. Таких фактів дійсно багато, і їх регулярне оприлюднення

здатне сформувати стійкий позитивний образ захисника й силових структур загалом, проте такі події (за незначним винятком) висвітлюються, на жаль, тільки в галузевих виданнях, які мають обмежене коло читачів. Подавати таку інформацію варто не сухою мовою офіційних повідомлень, а використовуючи лексику з позитивним емоційно-експресивним забарвленням, образні засоби, узагальнення, порівняння з відомими для всіх героями минулих часів. Це сприятиме й формуванню позитивного емоційного налаштування в суспільстві. Загалом силові структури не повинні ігнорувати ЗМІ, вони мають бути активними в наданні інформації й не повинні вважати мас-медіа ворогом; це в їхніх інтересах повідомляти ту інформацію, яку вони хочуть повідомити, і таким чином здобути підтримку суспільства [6, с. 16].

Для запобігання потенційній інформаційній агресії також дуже важливо своєчасно реагувати на гучні події, пов'язані з діяльністю силових структур, оперативно надавати коментарі. Усе, що стосується «гострих» тем, так само необхідно якомога раніше висвітлювати та пояснювати. На формування громадської думки щодо тієї чи іншої події, проблеми особливий вплив має саме перший прочитаний або почутий коментар, і дуже важливо, щоб він був професійним, обґрунтованим і демонстрував готовність силових структур до вирішення проблем, до конкретних дій в інтересах суспільства. Потрібно розуміти, що коментарі з'являться в будь-якому разі, і вони можуть бути непрофесійними, потенційно небезпечними, провокативними. Саме тому потрібно виявляти активність у коментуванні всіх подій, так чи інакше пов'язаних із силовими структурами, особливо тих, які цікавлять усе суспільство, необхідно усвідомлювати, що це рівень і нашої відповідальності, а не тільки мас-медіа чи громадських діячів.

У коментуванні подій важливо уважно перевіряти дані, наводити конкретні цифри і прогнозувати конкретні результати, бути особливо уважними у формулюванні узагальнень, ретельно добирати характеристики, не допускаючи потенційно небезпечних зауважень у бік певних структур, партій, окремих громадських діячів, представників інших національностей, щоб не спровокувати конфлікт, а навпаки, сприяти об'єднанню суспільства. Коментуючи гострі події, не можна вдаватися до необґрунтованих звинувачень і двозначності в оцінках, опускаючись до навішування ярликів і використовувати слова з яскраво негативним емоційно-експресивним забарвленням, це може мати зворотний ефект і призвести до формування негативної думки про самого представника силових структур і про

силовиків загалом. Необхідно також ураховувати, що достовірність наведених даних може стати підґрунтям для формування довіри і, відповідно, позитивного ставлення навіть у громадян, які раніше були негативно налаштовані.

Так само для протидії та запобігання інформаційній агресії доцільно використовувати швидкість і масштабність поширення інформації через мас-медіа з метою просвітницької діяльності. Завдяки висвітленню стратегій інформаційної війни, яка охопила наш мас-медійний простір, викриванню неправдивих повідомлень та надання й обґрунтування правдивої інформації про стан справ у секторі безпеки, про причини та наслідки збройних зіткнень, про наші перспективи та можливості силовики мають змогу підвищити рівень обізнаності громадян, активізувати критичність мислення у сприйманні інформації з різних джерел і таким чином підвищити рівень безпеки кожного українця. Правоохоронним структурам корисно регулярно інформувати про небезпеку стати жертвою незаконних дій правопорушників, повідомляти про характер тих чи інших незаконних дій (нові способи шахрайства, можливості кіберзлочинності тощо). Проте в такій просвітницькій діяльності важливо не перетворити повідомлення на керівництво до злочинних дій, тому необхідно слідкувати за тим, щоб не давати інструкцій потенційним порушникам. Інформація повинна надаватись в обсязі, необхідному для забезпечення від посягань злочинців.

Необхідно також ураховувати взаємозалежність силових структур і ЗМІ та в цьому аспекті – зацікавлення мас-медіа яскравими подіями. Тому важливо своєчасно анонсувати майбутні події з життя військових і правоохоронців, а потім характеризувати їх, надаючи інформацію, яка буде цікавою не тільки для силовиків, а і для цивільних громадян. Такі повідомлення дозволять і поінформувати населення про рівень боєздатності силових структур, і сформувати позитивний імідж сучасного українського захисника та української армії загалом.

У процесі співпраці необхідно наполягати на дотриманні принципу секретності задля запобігання витоку інформації, оприлюднення якої може перешкодити виконанню службово-бойових завдань силовиків або ж становити небезпеку для цивільного населення чи країни загалом, особливо в умовах, коли на території України ведуться бойові дії. Самі журналісти вважають недостатньо прозорою діяльність сектора безпеки. На їхню думку, безпека має бути предметом контролю, а секретність є перешкодою для контролювання, оскільки представники силових структур блокують або обмежують доступ до інформації з гострою проблематикою.

Ураховуючи таку позицію журналістів, доцільно чітко визначити межі дозволеного/недозволеного для публікування та обґрунтувати неможливість оприлюднення певної інформації або проведення фото- та відеознімання інтересами національної безпеки. Згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (ICCPR), свобода слова може бути обмежена з метою захисту національної безпеки, охорони громадського порядку, здоров'я та моралі, або прав і репутації інших громадян [7]. На думку старшого співробітника Центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF, Женева), координатора груп громадянського суспільства і внутрішньої безпеки Марини Капаріні, такі обмеження мають бути узаконені. Проблеми ж можуть виникати через складність визначення поняття національної безпеки з урахуванням контексту та можливості інтерпретації [6, с. 16]. Навіть якщо журналістам здається, що їх обмежують в отриманні інформації, представник силових структур має пояснити – з позиції захисника, – чому доступ до певної інформації обмежено.

Показовою є думка Айдана Вайта, колишнього генерального секретаря Міжнародної федерації журналістів (IFJ), консультанта й радника інститутів ЄС та ООН, про конфлікт між журналістами і представниками сектора безпеки у ставленні до інформації. Він зазначав, що журналісти сприймають інформацію як суспільну власність, і тому прагнуть її здобути, а сектор безпеки намагається контролювати інформацію, щоб вона відповідала стратегічним і суспільним інтересам. Цензуру й контроль інформації Айдан Вайт вважає звичайною реакцією тих, чия робота – захищати людські життя, вигравати битви та збивати з пантелику противника. Для силовиків важливо не допустити витоку потенційно небезпечної інформації. Проте питання, де провести межу між тим, що журналісти можуть говорити, а що ні, залишається в центрі уваги. Важливим є зауваження про те, що журналіст може не знати, не розуміти, що певна інформація становить потенційну загрозу, а тому силовики повинні подавати інформацію з обґрунтуванням і ретельно перевіряти, аналізувати в аспекті потенційної небезпеки [6, с. 39].

Важливою є також готовність до незручних, інколи провокативних запитань із боку представників ЗМІ, які задля зацікавлення громадян нама-

гаються в усьому відшукати конфлікт, а в разі його відсутності – створюють потенційно конфліктні ситуації. Відповідаючи на будь-які запитання, представник силових структур повинен позиціонувати себе як захисника – оборонця країни і громадського порядку. Не можна дозволяти собі піддаватися емоціям і вступати в суперечку, необхідно пам'ятати про відповідальність, оскільки кожна фраза представника держструктури може сприйматись як офіційна позиція керівництва. Погоджуємось із думкою, що інколи доречно нагадати представникам ЗМІ, що «журналісти обов'язково повинні дотримуватись морально-етичних стандартів» у роботі, оскільки вони як свідки подій «несуть надзвичайну відповідальність за зміст слова й зображення в телерадіоефірі та на газетній шпальті» [4]. Загалом силовим структурам варто виробити активний підхід у регулюванні відносин зі ЗМІ та суспільством, інакше їх публічний імідж буде сформований журналістами, які зазвичай концентрують увагу на скандалах і невдачах, та недостатньо поінформованими користувачами інтернету, які так само охочі критикувати, хоча б для того, щоб самоствердитись за кошт інших.

Висновки і пропозиції. Аналіз способів комунікативної протидії силових структур інформаційній агресії дозволяє стверджувати, що ефективність такої протидії залежить від активного та відповідального підходу силовиків до комунікативної взаємодії з суспільством через мас-медіа. В умовах інформаційної війни силові структури мають передусім виконувати функцію ретельного аналізування інформації, оскільки безпека – це їхня відповідальність. Задля інформаційної безпеки необхідно контролювати матеріали, які оприлюднюються у ЗМІ, та не уникати спілкування з журналістами. Мас-медіа допомагають сформувати думку, зроби вибір і представникам силових структур важливо усвідомити, що співпраця зі ЗМІ – це можливість надати суспільству достовірну, збалансовану, актуальну інформацію про свою діяльність, і надати її в такому обсязі, щоб це не загрожувало національній безпеці. Таку можливість необхідно використовувати – як для формування позитивного іміджу силових структур, так і з просвітницькою метою. Комунікативну взаємодію силових структур і мас-медіа із просвітницькою метою розглядаємо як перспективу дослідження.

Список літератури:

1. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 136–141.
2. Каращук А. Я. Інформація, інформаційні продукти, дискурс. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.)*. Електронне видання. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. С. 55–57.

3. Комунікативні стратегії і тактики правоохоронців у сучасному соціальному контексті : монографія / за ред. д. філол. наук, проф. Л. М. Пелепейченко. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. 220 с.
4. Лизанчук В. В. Антиукраїнська інформаційна агресія в телерадіопросторі Росії та України. *Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник* / за ред. В. В. Різуна. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2014. Том 56. Липень–вересень. С. 13–21.
5. Литвиненко О. В. Інформаційні впливи та операції. *Теоретико-аналітичні нариси : монографія*. Київ : НІСД, 2003. 240 с.
6. Масс-медиа, сектор безопасности и власть. Роль новостных средств массовой информации в контроле и подотчетности сектора безопасности : научное пособие / под. ред. М. Капарини. Киев : Ин-т журналистики КНУ им. Тараса Шевченка, 2005. 280 с.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ICCPR). URL: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm.
8. Пелепейченко Л. М., Посмітна В. В. Мовний вплив у військовому дискурсі : монографія. Харків : Національна академія НГУ, 2014. 150 с.
9. Пелепейченко Л. М. Стратегічні комунікації силових структур України в сучасному соціальному контексті. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. Київ : Нац. акад. СБУ, 2017. № 1(21). С. 34–41.
10. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики мас-медійного дискурсу в аспекті потенційної загрози деструктивного мовного впливу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія : зб. наук. праць*. Одеса : МГУ, 2019. № 39, том 3. С. 123–126.
11. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ у протидії інформаційній агресії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія : зб. наук. праць*. Одеса : МГУ, 2019. № 40, Том 3. С. 114–118.
12. Почепцов Г. Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття : монографія. Київ : Видавн. дім «Киево-Могилянська академія», 2017. 260 с.
13. Почепцов Г. Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33291>.
14. Сенченко М. І. Інформаційна агресія та її вплив на культуру. *Вісник Книжної палати*. 2009. № 12. С. 3–7. URL: <https://www.ar25.org/article/informaciyna-agresiya-ta-yiyi-vplyv-na-kulturu-chastyna-1>.

Posmitna V. V. COMMUNICATIVE METHODS OF SECURITY APPARATUS COUNTERACTION TO CHALLENGES OF INFORMATION WARFARE

The article raises an issue about security, defence and law enforcement agencies' communicative counter effort to information warfare challenges. Main directions and communicative approaches of a security apparatus counteracting are defined in a present day infowar, according to peculiarities of military discourse and tasks of combat services. Cooperation necessity of security, defence and law enforcement agencies with mass media is validated, effective communicative strategies of such interaction are identified taking into account potential threats of a destructive speech influence from mass media. Relevance of study is caused by the rapid growth of the possibilities of the mass media and the challenges of information aggression.

As main approaches for countering challenges of infowar in aspect of security, defence and law enforcement agencies are defined: use communicative strategy cooperation in interaction with mass media; regular information publication about combat services activities of a security apparatus, direct efforts to build civilian support and trust; use of strategies to form a positive image of a defender and security, defence and law enforcement agencies, due to regular informing about heroic deeds of military forces and facts of civilian contributions; timely response to high-profile events related to the activities of military and security service, prompt comments; attentiveness and caution with operating facts and wording consolidation; educational activity aiming to increase a civilian security level; clear definition of boundaries of admissible / illicit publications in mass media; reasoning of inability to announce certain information due to national security interests; readiness to awkward, provocative questions from mass media representatives.

Analysis of methods of security agencies communicative counteraction to information animosity allows to state that efficiency of such counteraction depends on active and responsible approach of military forces to communicative interaction with a society via mass media. Cooperation with mass media is an opportunity to provide this society with true, balanced, valid information about its activity, and do it in appropriate volume, so that it does not threaten national security of the country. Communicative integrity of security, defence and law enforcement agencies with mass media on educational purpose is considered as survey prospect.

Key words: *information warfare, mass media discourse, military discourse, communicative counteraction, communicative strategy, speech influence.*